

Skrótowce

co warto o nich wiedzieć?

Skrótowce, czyli krótkie formy, za którymi kryją się czasem bardziej, czasem mniej złożone nazwy. W polszczyźnie mamy ich mnóstwo i używamy ich praktycznie codziennie. Warto więc wiedzieć, jak postępować w przypadku ich zapisu czy odmiany. Warto również wiedzieć, czym skrótowce różnią się od skrótów.

Czym są skrótowce?

Skrótowce to *inaczej akronimy*, powstają z odcięcia części wyrażenia złożonego z dwóch lub więcej słów. Używa się ich w nazwach instytucji, organizacji, partii politycznych czy przedsiębiorstw. Najczęściej składają się z pierwszych liter danej nazwy, jej początkowych głosek lub sylab. Ponadto mogą funkcjonować jako

samodzielne wyrazy, co ma znaczenie w przypadku ich charakterystyki gramatycznej.

W języku polskim dzielimy je na cztery grupy:

- **Literowce**, czyli skrótowce literowe, złożone są z pierwszych liter danej nazwy wielowyrazowej. Każdą literę czytamy osobno, na przykład ONZ [wym. o-en-zet] – **O**rganizacja **N**arodów **Z**jednoczonych, PKB [wym. pe-ka-be] – produkt krajowy **b**rutto.
- **Głoskowce**, czyli skrótowce głoskowe, zbudowane są również z pierwszych liter danej nazwy wielowyrazowej, z tą jednak różnicą, że czytane są jako suma głosek, innymi słowy – łącznie. Obejmują zdecydowaną większość skrótowców literowych, w których pojawia się samogłoska, na przykład [NIK](#) [wym. nik] – **N**ajwyższa **I**zba **K**ontroli, MEN [wym. men] – **M**inisterstwo **E**dukacji **N**arodowej.
- **Grupowce**, czyli sylabowce, powstały z poszczególnych
- (najczęściej pierwszych) sylab nazwy, którą rozwijamy. Wymawiane są również jako suma tych głosek, na przykład TORWAR [wym. torwar] – **Tor** warszawski, Polfa [wym. polfa] – **Polska** farmacja.
- **Skrótowce mieszane**, których budowa jest niejednorodna, jak sama nazwa wskazuje – mieszana. Są kombinacją dwóch, a

czasem nawet trzech (bardzo rzadko) typów wymienionych powyżej. Mogą występować jako: skrótowce **literowo-głoskowe**: CBOS [wym. ce-bos] – Centrum **B**adania **O**pinii **S**połecznej, Desa [wym. desa] – **D**zieła **S**ztuki i **A**ntyki; **literowo-grupowe**: PZKosz [wym. pe-zet-kosz] – **P**olski **Z**wiązek **K**oszykówki, PZMot [wym. pe-zet-mot] – **P**olski **Z**wiązek **M**otorowy; **głoskowo-grupowe**: Polmos [wym. Polmos] – **P**olski **M**onopol **S**pirytusowy; **grupowo-literowo-głoskowe** (są to niezwykle rzadkie przypadki): Arged [wym. arged] – **A**rtykuły **G**ospodarstwa **D**omowego (rzadsza forma AGD).

Skrótowce – charakterystyka gramatyczna, czyli ich zapis, rodzaj i odmiana

Skrótowce z reguły zapisujemy wielkimi literami i bez kropek. Zdarza się jednak, że w danym akronimie występują spójniki, dwuznaki czy przyimki. W takich przypadkach pojawiają się małe litery, na przykład SPATiF [wym. spatif] – **S**towarzyszenie **P**olskich **A**rtystów **T**eatru **i** **F**ilmu, ChUK [wym. chuk] – **C**horoby **U**kładu **K**rążenia, RdR [wym. er-de-er] – **R**uch **d**la **R**zeczypospolitej. W przypadkach skrótowców grupowych lub mieszanych albo wszystkie litery są wielkie, albo tylko pierwsza. Zależy to od właściciela danej nazwy, np. TORKAT [wym. torkat] –

Tor Katowicki, ale Pafawag [wym. pafawag] –
Państwowa Fabryka Wagonów.

Liczbę oraz rodzaj skrótowca możemy ustalić na dwa sposoby:

- Poprzez rozwinięcie nazwy i wskazanie w niej wyrazu nadrzędnego, a następnie nadanie akronimowi jego cech gramatycznych, na przykład. PAN – **P**olska **A**kademia **N**auk. Wyrazem nadrzędnym jest tutaj akademia, zatem skrótowiec
- będzie miał rodzaj żeński i w takim wypadku pozostanie nieodmieniony (*Studia doktoranckie są prowadzone przez 44 instytuty naukowe PAN*). Ten sposób stosuje się w starannej polszczyźnie.
- Przez nadanie mu cech gramatycznych według następujących zasad, kierując się wymową (bliższe językowi potocznemu):
- **Rodzaj męski** – wszystkie skrótowce zakończone w wymowie na spółgłoskę, na przykład. PRL [wym. pe-er-el] – **P**olska **R**epublika **L**udowa, NIK [wym. nik] –
- **Najwyższa Izba Kontroli**. Odmieniamy je jak rzeczowniki nieżywotne rodzaju męskiego (np. kontrabas) z dodanymi końcówkami fleksyjnymi, czyli PRL-u, NIK-iem itd..
- **Rodzaj żeński** – akronimy zakończone w wymowie na nieakcentowane -a, na przykład FIFA [wym. fi-fa] – z

fr. *Fédération Internationale*

de Football Association (Międzynarodowa Federacja Piłki Nożnej), Desa. Odmieniane są według tych samych reguł co rzeczownik rodzaju żeńskiego (np. altówka), a więc FIF-ą, DES-y.

- **Rodzaj żeński i nijaki** – skrótowce zakończone w wymowie na akcentowane -a, na przykład SGH [wym. es-gie-ha] – Szkoła Główna Handlowa, AK [wym. a-ka] – Armia Krajowa. **Nie podlegają odmianie.**
- **Rodzaj nijaki** – akronimy zakończone w wymowie na akcentowane -e, -i, -o, -u: PZU [wym. pe-zet-u] – Powszechny Zakład Ubezpieczeń, NBP [wym. en-be-pe] – Narodowy Bank Polski. Ich również **nie odmieniamy.**

Ciekawe przykłady skrótowców

Zdarza się też i tak, że skrótowce zaczynają żyć własnym życiem i stają się odrębnymi wyrazami używanymi w codziennym języku. Tak stało się chociażby z akronimem **CPLiA** [wym. cepelia] – Centrala Przemysłu Ludowego i Artystycznego. Cepelia to dziś nic innego jak „wyroby naśladujące ludowe rękodzieło”. Innym przykładem jest skrótowiec **TIR** [wym. tir] – z fr. *Transport International Routier*, który jako oddzielne słowo

funkcjonuje w znaczeniu „duży samochód ciężarowy”. Oba te akronimy są osobnymi rzeczownikami.